

D'entrada

Paquita Sanvicén-Torné

Perquè tothom siguem lliures: Coeducació!

L'educació és cosa de tothom. L'educació en igualtat també. Cal insistir-hi actuant i aportant investigacions, raonaments, evidències i propostes. És el que fa Marina Subirats, catedràtica emèrita de sociologia de la UAB. La seua trajectòria acadèmica i professional, reconeguda i dilatada, és un referent indiscutible en la defensa i la lluita a favor de l'educació en igualtat. Dedicuem el monogràfic al seu –per ara– darrer llibre: *Coeducació, aposta per la llibertat*. Un text imprescindible per a tothom interessat a entendre la societat on viu. I a actuar-hi. Imprescindible no només per a les dones de totes les edats, sinó també per als homes de totes les edats. Hi trobaran respostes a preguntes que segurament s'han fet en algun moment. I encara més interessant: el que diu els portarà de ben segur a fer-se preguntes que mai, fins ara, s'havien fet... o no havien gosat fer-se.

Subirats parla d'educació i de gènere, però sobretot del que parla és de llibertat. Llibertat des de la coeducació, la transformació cultural i educativa necessària per fer que tant els nens com les nenes siguin més lliures i puguin desplegar totes les seues potencialitats i facultats. Com diu al pròleg Eduard Vallory, president d'Unesco, "la pregunta sobre el gènere es en realitat una pregunta sobre com volem viure la vida" (op.cit.:16).

L'escola mixta, diu l'autora, és el primer pas necessari cap a la coeducació, però no és la coeducació. A l'escola mixta hi hem arribat, a la coeducació no. Subirats demostra que la coeducació és un canvi cultural en el model educatiu amb què es construeix cada persona ja des d'abans de néixer. El gènere és una construcció social. Des que la mare, el pare, la família, l'entorn reben la notícia que esperen una criatura, no la tracten igual, no la pensen igual, no li parlen igual –ja des que està al fetus matern– quan saben que és nen o nena. Subirats ens diu 'apregueu a observar, dediqueu-hi temps i traieu conclusions: els espais, els jocs, les joguines, el llenguatge, els contes'...

A més de les nombroses evidències que presenta i les propostes, destaca l'argumentació i les evidències amb què demostra que els models home/dona tradicionals no són bons per a ningú. En tots els espais, es reproduïx la jerarquització i la desigualtat de la dona envers l'home, i els estereotips construïts en el passat són transmesos generació rere generació, encara ara. "Tal i como se transmet el gènere femení perpetua la alienació: la necesidad de subordinación" (op.cit.:50-54).

Per als homes tampoc: són les primeres víctimes del model únic de masculinitat vigent "...los niños están sujetos a un control social y a una presión mayores para que adopten una masculinidad dominante, hegemónica (...) sus posibles transgresiones (...) suelen ser inmediatamente vistas con preocupación y resultan reprimidas por su entorno" (op.cit.:37). Més encara: "Les obliga desde la infancia a adoptar actitudes agresivas (...) Constituye una amenaza real para sus vidas porque esa violencia lleva a adoptar actitudes peligrosas, que pueden llegar a causar la propia muerte o la de otras personas (op.cit.:59).

Models obsolets: eren útils per a altres èpoques, NO per a aquesta. El que cal saber, ser, saber fer i fer per viure en el món actual no té res a veure amb el d'abans. Ara tots i cadascun dels individus han de desenvolupar totes les habilitats que calen per viure, totes.

Subirats demostra perquè cal "construir una nueva cultura que integre como igualmente valiosos los ejes fundamentales de los modelos masculinos y femeninos, que elimine la división de géneros tradicional que prescribe hábitos y comportamientos según si se ha nacido hombre o mujer. Las diferencias serán individuales y no de grupo como corresponde a una sociedad en la que prima la libertad" (op.cit.:64-65).

Conscient que és un canvi de paradigma, que encara queda molt per fer, treballa convençuda que és possible aconseguir-ho. Per això fa propostes, especialment a les escoles, a partir de la seua experiència directa d'investigació-acció. La coeducació

podrà ser una realitat si hi ha sensibilització, anàlisi, acció, reflexió i ganes. Si realment tots els agents remen en una mateixa direcció, des de les lleis fins als mitjans de comunicació a més de la família, l'escola, la universitat...i la societat sencera. Tal com diu Gemma Lienas, escriptora i professora, que tanca el llibre, "Subirats señala lo difícil(...) que es todavía la coeducación. (...) Justa-

mente necesitamos, como dice, cambiar las creencias, lo cual resulta mas complicado que elaborar una ley, puesto que muchas de estas creencias se hallan tan incrustadas en nuestra mente que ni siquiera somos conscientes de tenerlas" (op.cit.:130). Marina Subirats planteja canvis, apostes profundes i estructurals cap a la llibertat. Si volem: voler és poder.

referències bàsiques

- / Subirats, M. (2017). *Coeducación, apuesta por la libertad*. Barcelona: Octaedro
- / Subirats, M. (2014). *Avenços i reptes a les polítiques i a les pràctiques dels gèneres*. Educar: especial 30 aniversari, 85-100
- / Subirats, M. (2013a). *Forjar un hombre, modelar una mujer*. Barcelona: Aresta
- / Subirats, M. (2013b). *¿Por qué duele el amor?* Teknokultura, 10, 293-296
- / Subirats, M. (2012). *L'èxit educatiu de les dones: s'ha acabat la discriminació?* Temps d'educació, 43, 73-84
- / Subirats, M. (2010). *Els nivells educatius de la població i la transmissió del capital cultural*. Papers: revista de sociologia, 52, p. 64-77
- / Subirats, M. (2003). *La enseñanza secundaria y la motivación por la tecnología desde la perspectiva de género*. Quark, 27, 100-108
- / Subirats, M. (Coord.). (1993). *El sexismo en los libros de tex-*

to: análisis y propuesta de un sistema de indicadores. Barcelona: ICE-UAB

- / Subirats, M. (1992a). *L'educació de nois i noies: recomanacions institucionals i marc legal*. Barcelona: Edicions de la UAB
- / Subirats, M. (1992b). *Pautes d'observació per a l'anàlisi del sexisme en l'àmbit educatiu*. Barcelona: ICE-UAB
- / Subirats, M. (1978). *Entorn de la discriminació sexista a l'escola*. Papers: revista de sociologia, 9, 33-53
- / Castells, M. i Subirats, M. (2007). *Mujeres y hombres ¿Un amor imposible?* Madrid, Alianza Editorial
- / Subirats, M. i Tomé, A. (2007). *Balones fuera. La reconstrucción de los espacios desde la coeducación*. Barcelona: Octaedro
- / Subirats, M. i Brullet, C. (1988). *Rosa y azul. La transmisión de los géneros en la escuela mixta*. Madrid: Ministerio de Cultura, Instituto de la mujer

Amb el suport de la Unitat de Biblioteca
i Documentació de la UdL

Grup de Reflexió Sobre Sociologia Contemporània

Aquestes pàgines estan elaborades per l'equip de professors i estudiants de la Universitat de Lleida

adscrit al GESEC, Grup consolidat d'Estudis sobre Societat, Salut, Educació i Cultura.

Feu-nos arribar qualsevol suggeriment, comentari o proposta de llibre a: gercs.udl@gmail.com

Reflexions i propostes per a transformar les relacions de gènere

ALÍCIA VILLAR-AGUILÉS

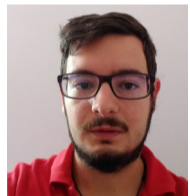
PROFESSORA DE SOCIOLOGIA I ANTROPOLOGIA SOCIAL DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA I INVESTIGADORA ADSCRITA A L'INSTITUT UNIVERSITARI DE CREATIVITAT I INNOVACIONS EDUCATIVES

La nostra història com a societat està travessada per la llarga ombra patriarcal que ha anat distribuïnt de manera ben distinta entre els homes i les dones els seus papers socials. Es tracta d'un patriarcat tant arrelat que la seua ombra ens arriba als nostres dies, en un moment com l'actual, en què circulen accions i reaccions feministes i contrareaccions des d'un patriarcat nou o revisat, m'atreveria a afirmar. Els sotmetiments i desigualtats imposats per les diferents institucions socials han permès eixa configuració patriarcal; una d'elles és, sense dubte, l'escola, alhora renovadora, però també conservadora. Des de la institucionalització de l'educació, l'escola és una de les principals institucions socials encarregades de fer perviure el sistema patriarcal mitjançant la segregació d'espais i currículums per a xiquets i xiquetes, com ocorria fa unes dècades, tot i que hui en dia, paga la pena recordar-ho, continuen existint escoles que segreguen per raó de sexe. En aquesta temàtica d'anàlisi i de reflexió sociològica comptem amb la catedràtica en sociologia Marina Subirats, una de les nostres referents fonamentals per a comprendre com l'escola ha contribuït a la socialització dels gèneres. En el seu llibre *Coeducació, una aposta per la llibertat* (2017, Octaedro), apropa –en català i castellà– aquesta temàtica a qualsevol persona no necessàriament especialitzada en sociologia i perspectiva de gènere. Un llibre de tarannà divulgatiu que inclou algunes referències i temàtiques ja incloses en anteriors publicacions de Subirats que reconeixen aquelles persones que segueixen la seua dilatada trajectòria. Em sembla un llibre molt apropiat per a l'estudiantat de titulacions d'educació i de ciències socials, per apropar-los en

una formació bàsica en allò que entenem com a model coeducatiu, així com per a la formació de mestres i famílies. Els primers capítols recorren la història recent de l'escola (escola segregada, escola mixta) fins arribar a especificar què s'entén per coeducació. El llibre va recorrent altres continguts estretament relacionats, com la pervivència dels estereotips i dels actuals models de gènere que han quedat obsolets en una realitat diversa en gèneres. I davant d'aquests models de gènere obsolets i construïts per la llarga història patriarcal, el gran repte de transformació cultural suposa transmetre una "socialització dels gèneres que elimine els aspectes negatius i les jerarquies" (op.cit.:61).

Subirats sap combinar una sociologia de comprensió de la realitat, incloent algunes dades i exemples quotidians i senzills d'observar, amb una sociologia que resulta ser una invitació a l'acció i la transformació social. Perquè transformar les relacions de gènere que fan perdurar posicions de poder i jerarquies de poder significa, com planteja Marina Subirats, aspirar a transformar el model cultural patriarcal: "la coeducació consisteix bàsicament a portar a terme un canvi cultural" (op.cit.:27). I mitjançant la lectura d'aquest llibre, tot i que no trobarem fórmules màgiques, sí que es desgranen de manera explícita quatre àmbits d'actuació per a treballar la coeducació: l'ocupació i l'ús de l'espai, el llenguatge en els diversos àmbits escolars, currículums i sabers que es transmeten i aprendre a relacionar-se de manera menys competitiva i més cooperativa. És doncs, una invitació a la reflexió acompanyada de possibilitats de transformació per a una educació i escola coeducatives.

Jordi Bergé Comella

Co-Responsabilitat

Llibertat!, llibertat per ser com vulguem, per jugar amb el que ens doni la gana, per expressar les nostres emocions com i quan ho necessitem. Encara que a moltes persones els pugui semblar que som

lliures d'estereotips de gènere, això no és així.

Subirats, ens explica en aquesta publicació que "no tot és 'natural' en els comportaments d'homes i dones i que hi ha una gran part del que som i fem que ens ha estat transmès". És a partir d'aquesta idea, que cal començar a posar atenció en com ens relacionem amb els infants. En els capítols inicials del llibre, s'explica d'una manera molt entenedora com es construeix el gènere i com d'obsolets n'estan els actuals models.

Encara que pugui semblar una qüestió superada, tenim encara interioritzada la idea, provinent d'altres èpoques, on la humanitat tenia repartides dues tasques fonamentals; caçar per menjar, els homes i reproducció i cura dels infants, les dones.

És imprescindible, superar aquest model jerarquitzat de gèneres, ja que comporta una sèrie de conseqüències molt negatives. En el cas de les dones, com explica l'autora, produeix "inseguretat, alienació, conversió en objecte sexual, feblesa, perill de perdre l'autonomia", efectes que són totalment intolerables.

Però i els homes? Es pot afirmar, que tot i "gaudir" dels privilegis del sistema patriarcal, en sofreixen també greus conseqüències. S'ensenya als nens, des de ben petits que han de ser forts, exitosos, competitius... fet que comporta que no puguin mostrar les seves emocions, fins i tot, que no percebin la possibilitat de tenir sentiments de pena, empatia, compassió, tendresa, etcètera. Perquè de fer-ho, seran considerats "menys homes". Evidentment aquest model també està totalment obsolet.

En la segona part del llibre, l'autora se centra a explicar de forma molt didàctica com treballar la coeducació als centres educatius. Tot i ser una part adreçada especialment a docents, resulta de gran interès per la resta de persones, ja que permet conèixer que es pot fer des de les escoles, en matèria de coeducació.

Tanmateix, no podem abocar tota la responsabilitat d'aquest canvi a les escoles, totes les persones, eduquem cada dia amb les nostres accions. Tant com a societat com individualment, cal que fem una anàlisi de com tractem a les persones, especialment als infants, per evitar reproduir aquest sistema binari de rols de gènere.

En definitiva, tots som co-responsables per aquest canvi tan necessari. Si tots, amb les nostres diferències i amb les nostres peculiaritats ens hi posem, podrem alliberar-nos i trencar les cadenes imposades per l'actual sistema patriarcal.

Punts de vista

Sempre ha estat així i així s'espera que continuï?

Hi ha una frase que fa temps que em ressona cada vegada que la sento, normalment fent referència a pràctiques o actes, em refereixo a: "sempre ha estat així"... I així s'espera que continuï. *Coeducació, aposta per la llibertat* de Marina Subirats, m'ha fet sentir que s'ha de trencar amb aquesta manera de fer o si més no, de prendre consciència que, encara que sempre s'hagi fet d'una manera en concret, realment valida aquesta pràctica? Actuem amb llibertat en les decisions que prenem? Ens qüestionem el per què del que fem i diem?

A partir de la generalització dels anys 80 a Espanya de l'escola mixta, en termes de nivells educatius les dones van fer un salt extraordinari i avui podem dir que hi ha les mateixes oportunitats per a ambdós gèneres. Inclús en nombre de llicenciatures universitàries les dones superen homes actualment. El problema per a la llibertat d'homes i dones no recau en termes d'aprenentatge, sinó en aquells actes i missatges que recauen en el nostre inconscient d'una societat on regna l'androcentrisme que segmenta dones i homes i reforça aquelles pràctiques, que han estat imposades tradicionalment i que es tradueix en rols predeterminats en els diversos espais de la vida, tant privada com pública. Subirats reclama la tasca fonamental de la coeducació amb canvis de models de gènere. En el capítol 5 exposa que aquests canvis s'han de fer a l'escola, i, en general, a la societat, començant per la família i continuant pels mitjans de comunicació. Tots tenim un paper molt important en trans-

formar el nostre entorn, però principalment el llibre es converteix en una eina i recursos per a totes aquelles persones que estan educant a infants i joves. Hi trobaran unes bases per on començar a analitzar i treballar aquesta realitat, ja que ni homes ni dones són conscients en molts casos de sofrir opressió o inclús neguen aquesta alienació de la societat opressora. És hora d'un canvi i amb això rescato la frase "sempre s'ha fet així", perquè algun dia es puguin comparar les diferències. Igual que l'entorn canvia, les maneres de fer que mantenim també haurien d'anar canviant.

El llibre reivindica la formació per a tothom en com poder avançar per a la desaparició d'aquests models de gènere entenent que hem d'aprendre a desfer tot allò que estableix diferències jeràrquiques de manera inconscient i enriquir-nos a partir de "la construcció d'una mirada violeta"... i així començar a veure allò que no vèiem fins ara (op.cit.p.72). Animo a tota la gent que treballa en el món de l'educació a esforçar-se a educar des de la coeducació des d'una manera curosa, conscient i calmada, ja que no és un camí fàcil.

Per acabar m'agradaria fer referència a una frase seua que descriu de manera molt breu tota la feina que desenvolupa la sociòloga Marina Subirats: "El feminisme és un moviment de llibertat de dones i homes però passa que els homes encara no se n'han adonat del tot".

